

ЗМІСТ

Редакційна колегія

Павленко С.О. –
шеф-редактор

Дятлов В.О. –
головний редактор

Коваленко О.Б. –
заст. головного редактора

Бойко М. К.
Боровик А.М.
Боряк Г.В.
Луняк Є.М.
Кондратьєв І. В.
Маврін О.О.
Моця О.П.
Мицик Ю.А.
Острянюк А.М.
Половець В.М.
Папакін Г.В.
Рахно О. Я.
Чухліб Т.В.
Ячменіхін К.М.
Плохій С. М.
Кролл П.

Редакційна рада

Аліфіренко І.М.
Гаранін О.Я.
Лаєвський С.Л.
Лозовий Д.М.
Носко М.О.
Реброва Н.Б.
Самойленко О.Г.
Смолій В. А.
Соболь Ю.О.
Реєнт О.П.

Випусковий редактор

Герасимчук О.М.

Журнал видається за
фінансової підтримки
Чернігівської
облдержадміністрації.

Засновники: Національний
університет «Чернігівський
колегіум» імені Т.Г. Шевченка;
Національна спілка
красназців України;
Інститут української
археології та джерелознав-
ства ім. М. С. Грушевського
НАН України;
Інститут історії України
НАН України

Рекомендовано до друку
вченою радою Національного
університету «Чернігівський
колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(протокол №11 від 26 червня
2019 р.)

У ГЛИБ ВІКІВ

Васюта О. До питання про другого сина

Володимира Мономаха та час його народження... 3

Келембет С. Князі Глинські: рання історія роду... 17

Колєватов О. Організація військових поселень
у Росії XVI – XVIII ст. ... 39

ІСТОРІЯ МІСТ І СІЛ

Пилипенко О. Ніжинський грецький суд та магістрат
у XVII–XIX ст. ... 46

Петреченко І. Маловідомий опис Чернігова 1779–1781 рр. ... 53

МОВОЮ ДОКУМЕНТІВ

о. Мицик Ю., Тарасенко І. З нових документів
до історії Сіверщини (XVII–XVIII ст.) (Частина 15)... 59

З Метрики коронної (деякі документи на володіння
на Чернігівщині) [Публікація та переклад
з польської О. Ляшева] ... 103

РОЗВІДКИ

Коропатник М. Кубань: від української колонізації
до її зросійщення. Спроба неупередженого аналізу.
Частина II ... 108

Комаровський Ю., Котельницький Н. Печатка династії
Петрункевичів з архіву М.А.Шліппенбаха (1928–2010)
як джерело з історії земського лібералізму
північної України (60–80 рр. XIX ст.) ... 121

Ткаченко В. Дискурсивний підхід в історичному
дослідженні: проблеми й перспективи
(на прикладі вивчення рефлексій канадського суспільства
щодо Холодної війни) ... 126

Кіріченко О. Газета «Вісті Прилуччини» як історичне
джерело історії Чернігівщини періоду нацистської
окупації (1941–1943). ... 134

Батуріна С. Історія України в загальній схемі радянської
історії (на основі аналізу підручників союзних республік)... 140

Рига Д. Навчальні програми та предмети,
які викладалися в Чернігівській класичній чоловічій
гімназії у XIX столітті ... 153

Іваницька С. Володимир Антонович як «навчитель» ...
в житті та керівник покоління у життєсвіті
Сергія Єфремова ... 162

ЮВІЛЕЇ

Асадчев О. До 110-річчя з дня народження А. Л. Міхньова ... 177

ГЕНЕАЛОГІЧНІ НОТАТКИ

Мицик Ю. Перший з роду Забіл? ... 182

РЕЦЕНЗІЇ. ОГЛЯДИ. АНОТАЦІЇ

Демченко Т. Каталог печатних книг Музея українських
древностей В. В. Тарновського. Составленный в 1901 году
М. Н. и Б. Д. Гринченко // Скарбниця української культури:
Збірник наукових праць. – Чернівці. – 2018. – Вип. 19
(Спец. вип. 2). – Ч. 1. – 298 с.; Ч. 2. – 226 с. ... 184

Гирич І. Іваницька С. Публіцистична спадщина
Сергія Єфремова в контексті суспільних трансформацій:
історико-біографічні аспекти (кінець XIX ст. – 1920 рік):
монографія. Херсон : Гельветика, 2018. 596 с. ... 187

З МЕТРИКИ КОРОННОЇ (ДЕЯКІ ДОКУМЕНТИ НА ВОЛОДІННЯ НА ЧЕРНІГІВЩИНІ)¹

[публікація та переклад з польської Олександра Ляшева]

**Село Вибле благородному Годлевському товаришеві
по смерті благородного обозного коронного його королівською
милістю даровані**

Ми, Ян Казимир, сповіщаємо.

Що ми, звертаючи увагу на заслуги благородного Яна Годлевського, товариша корогви нашої гусарської, який нам та Речі Посполитій у різних військових експедиціях вірно постійно з відвагою здоров'я та достатки свої віддавав, йому село Вибле, що в старостві Чернігівському лежить, яке по смерті благородного Калиновського, обозного коронного чернігівського, бродницького старости вільне, дати та дарувати вирішили. Що цим листом нашим даємо та даруємо. Те село названий благородний Годлевський з усіма будинками, грунтами, ріллями, лісами, борами, лугами, сіножатями, озерами, ріками, зі звіриними та рибними ловами, з бобровими гонами, з бортним деревом, з медовою даниною та з усіма іншими користями, підданими та їх роботою, буде тримати та користуватися аж до останнього краю життя свого. Обіцяємо це нашим та найясніших нащадків іменем, що названого Годлевського від спокійного користування названим селом не віддалимо та на віддалення жодного права не дамо й так спокійно пожиттєве володіння цілком і повністю збережемо. З огляду на це пожиттєве володіння, згідно з порядком Речі Посполитої, повинності всі цілком та повністю віддавати та виконувати повинен, права наші королівські, Речі Посполитої та костьолу католицького цілком зберігаючи.

А для кращої довіри цей лист, рукою нашою підписаний, печаткою коронною припечатати наказали ми. Даний у Варшаві дня XV місяця серпня року Божого MDCLII [1652]².

**Згода на тримання міста Мяна, Макошина та з іншими
належностями його милості пану каштелянові чернігівському по його милості
пану маршалку надвірному коронному**

Ми, Владислав IV, сповіщаємо.

Що ми, схилиючись до прохання вельможного Адама з Казанова, Казановського маршалка надвірного коронного, борисівського, солецького, козенецького, бельського, новотарського старости нашого, цим листом нашим дозволили, аби він міг певних добр, що розташовані у Чернігівському воєводстві, йому самому та вельможній Елжбеті Слушчанці, дружині його, що правом ленним вічним служать, а саме місто Мену, місто Макошин та ... села названі Буба, Липківці, Максаків, Хоьми, Дедути, Високе, Адамівка, Осьмаки, Дягова, Фесківка, Шарпівка, також Величківка, Мужилівка, Туря, Рудня, Казанівка, Домислин, Домислінка, також Ольшана на особи Адама з Брусилова Киселя, каштеляна чернігівського, старости нашого носівського та Анастасії Богушевичевни подружжя з права свого уступити та на них перехід права свого ленного в уряді якимсь коронним показати. Цим переходом права їх вельможних маршалка надвірного коронного та згаданої дружини його в силу відомої теперішньої

¹ Наведені нижче документи зберігаються в Archiwum Głównem Akt Dawnych w Warszawie (AGAD) – Головному архіві давніх актів у Варшаві. При перекладі максимально збережений їхній оригінальний стиль.

² AGAD. MK.192. K.286v–287.

згоди нашої, мають поміняти благородні Адам з Брусилова Кисіль, каштелян чернігівський, староста наш носівський разом з дружиною своєю. Вищеназвані добра із замками, городищами оселеними та пустими, з будівлями, містами, селами, хуторами, фільварками, борами, стрільцями, підданими тяглими та нетяглими, городниками, комірниками та з їх усякими повинностями, роботами, лісами, будами, ґрунтами, ріллями, полями та в полі засіяним збіжжям, лугами, пасовиськами, сіножатями, борами, дібровами, гаями, заростями, пасіками, чиншами грошовими, осипними, медовими та всякими повинностями, зі струмками, річками, ставами та з їх пустками, з млинами та їх вимолотом, корчмами та їх шинками, озерами, криницями, перевозами, бобровими гонами, та з ловами звіриними, пташиними, рибними, з бортним деревом, уходами, урочищами, та з усіма ... що приходяться, зараз та на потім .. користями так що названі .... але так з усіма селами, слободами, ґрунтами, околицями та належностями, що до тих добр, вищеназваних ех антиқо належать, вищезгаданий каштелян чернігівський з дружиною та з нащадками своїми чоловічої статі поки їх ставати буде ті всі названі добра правом ленним вічним тримати та користуватися мають так, як у вельможного маршалка надвірного коронного нашого ті добра у власності та користуванні були (за винятком тільки паління поташу та паління селітри, яке без особливої згоди нашої не мають вироблятися). Ті названі добра, як усі в цілому, так і кожен з них окремо, які тільки в тій волості Мянській, Макошинській, Домислинській, Турянській та в інших усіх селах, слободах, ґрунтах мають та містять, той же благородний вельможний каштелян чернігівський наш, дружина та нащадки його чоловічої статі, вільні будуть дати, дарувати, продати, проте, не без особливого на те дозволу нашого. З огляду на ленне право, названий вельможний каштелян наш чернігівський, дружина та нащадки його чоловічої статі, поки їх ставати буде згідно з порядку комісарів, до оборони країв тамтешніх завжди повинні готові бути. А більше нам жодної та скарбові нашому ніякі повинності віддавати не будуть.

На що маючи ліпшої віри рукою власною підписавшись, печатку коронну притиснути наказали ми. Даний у Варшаві на сеймі вальним ... коронним дня XXII місяця березня року Божого MDCXLV [1645]³.

Збереження Вашковича при острові Уланівському

Ми, Владислав Четвертий, сповіщаємо.

Що показаний перед нами лист, пам'яті короля його милості Сигізмунда Третього рукою підписаний під печаткою великою коронною, руським характером написаний, якого переклад на польські слова так:

Сигізмунд III з Божої ласки король Польщі, Великий князь Литовський, Руський, Пруський, Мазовецький, Жмудський, Інфлянтський та Шведський, Готський, Вандальський спадковий король, сповіщаємо цим листом нашим усім взагалі та кожному зокрема, кому про те знати належить. Що ми, за сприяння панів рад та урядовців наших, за шляхетним Іваном Вашковичем чернігівцем цим листом нашим зберігаємо та залишаємо при спокійному триманні та користуванні острова Уланівського в дібровах чернігівських та урочищ, почавши з устя струмка Боровиці до Високого селища, від Високого селища полем Керхорева селища, Тхорова селища, Удолянівського острова, від Тхорова селища до Голікова гумнища, від гумнища йде Керехова чати дорогою з Листвена, з тієї дороги на низ замковий до Лахокевіна, вийшовши із Замкового луку до городища Звеничів біля лісу Спитилова Свиниця до річки Мостівки та бабереки, з річки Мостівки біля лісу Проворського у доріжку в Замолайське болото. Із Замолайського болота до струмка Боровиці до устя біля ... до Тулянівського острова у Великовесічне ... Того острова, у вищезначених межах, має він, дружина та діти його тримати та користуватися на вічні часи й на те дали ми цей лист наш з підписом руки нашої та під печаткою коронною. Писаний у Варшаві дня IX червня року MDCXVI [1616].

Який лист вище описаний, у всіх пунктах, параграфах, статтях, положеннями, що в ньому описані, зміцнюємо, як не є праву звичайному суперечливий .., підтверджуємо цим листом нашим так, щоби повагу свою мав ніколи не порушну.

3 AGAD. MK.189. K.280–281.

На що для ліпшої віри рукою нашою підписалися та печатку коронну притиснути наказали ми. Даний у Варшаві дня XVIII місяця березня року Божого MDCXXXV [1635]⁴.

**Право пожиттєве на двадцять волок в селі Пазнопали,
що в князівстві Чернігівському лежить, шляхетному Адамові Корсакові, козако-
ві королівському дане**

Ми, Владислав Четвертий, сповіщаємо.

З огляду на заслуги шляхетного Адама Корсака, козака нашого, які нам по всіх експедиціях воєнних вірно віддавав, тому йому двадцять волок, що в селі Пазнопали при Великій Весі у воєводстві Чернігівському у повіті Чернігівському лежать, ... листом нашим даємо. Які ті двадцять волок названий шляхетний Адам Корсак з усіма грунтами, полями, ріллями, лугами, лісами, корчмами, підданими, з усіма користями та належностями, які і приведені можуть бути (за винятком палення попелу), буде тримати та користуватися спокійно до смерті. Обіцяємо це по нас та по найясніших нащадках наших. І названого від згаданих добр не віддалимо і йому ціле та повне право пожиттєвого володіння збережемо. З тією проте умовою, аби до вивозу товарів коронних лісних підданих додавав. Поселення тамошне при праві від нас даному залишив і до віддання поволовщини нам був зобов'язаний. Від інших повинностей вільний буде, окрім якщо Річ Посполита за спільною згодою постановить, що хоче. У цілому ... права наші, Речі Посполитої та костельні.

На що для ліпшої віри рукою ми своєю підписалися та печатку коронну приклас-ти наказали. Даний у Кракові дня XXVI місяця лютого року Божого MDCXXXIII [1633]⁵.

**Село Рогощ у воєводстві Чернігівському правом ленним
по благородних братах Сулимах благородному Захаріашові
Чеховському солдатові**

Ми, Ян Казимир, сповіщаємо.

То є мета заслуг відважних людей лицарських, що вони кладуть на шанц щодня щедро здоров'я та субстанції свої, та великі відваги у справах лицарських чинячи, певну собі простелити дорогу до ласки Божої. Та вони, заслугами проторувавши ргoposita rraemia, від монархів слушно часу свого отримувати звикли. Ішов завжди до такої мети, тобто отримання ласки Божої, благородний Захаріаш Чеховський, стародавній солдат, котрого доблесть, мужність та відвага лицарські в багатьох різних експедиціях знамениті через немалий час перевірені. Як нікому не є тайними, так надзвичайною славою широкою прикрашені, великодушною рукою нашою слушно мають бути нагороджені. І для того ж хочемо ми до дальших послуг лицарських його, що під корогвою нашою гусарською в цей час служить, зігріти та заохотити. Добра наші та Речі Посполитої, що перебувають вільні, тобто село Рогощ назване, що у воєводстві Чернігівському лежить, яке по смерті благородних братів Сулимів до розпорядження нашого припало, правом ленним вічним люб'язно надати та дарувати вирішили ми. Що цим листом нашим даємо та даруємо. Має благородний Захаріаш Чеховський він сам, дружина та нащадки їх чоловічої статі поки їх ex lumbis paternis ставати буде, назване село Рогощ так, як у собі здавна має та в межах своїх містить та як колишні власники, а саме згадувані брати Сулимове по батькові своєму тримали з усіма тамтешніми володіннями, підданими, їх роботою, чиншами, всілякими повинностями, з грунтами, полями, ріллями, будинками, лугами, пасовиськами, сіножатями, з лісами, борами, гаями, заростями, пасіками, з данинами медовими або грошовими, з бортним деревом, з ловами рибними та звіриними, з бобровими гонами, з ріками, озерами, ставами, корчмами, млинами також всілякими користями, доходами зараз і на потім, що будуть. Проте, окрім товарів, зроблених з лісу, які не мають бути вироблені, хіба за ясною згодою нашою. Та в цілому ... з усіма належностями, що здавна до тих добр

4 AGAD. MK.181. K.67–68.

5 AGAD. MK.180. K.37–37v.

належать без винятку, тримати та спокійно користуватися, користі примножувати, правом ленним вічним. Вільно їм також буде названі добра дати, дарувати, продати, обміняти, не без особливої проте згоди нашої. З огляду на тримання та користування тих добр положенням про оборону замків тамтешніх, у праві ясно описаному, досить чинити повинні будуть і то під чинністю права того ж.

На що для кращої віри рукою нашою підписавшись, печатку коронну прикласти наказали ми. Даний у Кракові на сеймі щасливої коронації нашої дня XXIII місяця січня року Божого MDCXLIX [1649]⁶.

Певні добра або міські хутори благородному Калиновському ленним правом надані

Владислав IV. Сповідіємо всіх взагалі.

Завжди маючи в нашій пам'яті відважні лицарські вчинки та заслуги благородного Мартина Калиновського, підкоморія подільського, ротмістра й старости нашого чернігівського, які він, як і в минулих багатьох походах проти неприятеля святого Хреста, а особливо проти Османа, турецького царя, коли той на держави коронні наступав, з п'ятсотма лицарями, коштом своїм власним найнятих, до війська нашого прибув, де з відвагою здоров'я та статків своїх з любові до Вітчизни, мужністю й хоробрістю перед багатьма іншими першим був, і невмирущу славу старожитнього роду свого, перед Річчю Посполитою заслуженого, зберігаючи й примножуючи, підтвердив. Також і в нинішньому Московському, коли при наших двох корогвах зі служилими людьми ставши, так собі з неприятелем у представлених okazіях поступав, як хороброму та відважному чоловікові належало. Такі його чинів кошти і труди, які він з любові до Вітчизни несе, приймаючи мило. Хочемо аби не лише він сам, але й нащадки його, прийнявши нашу ласку, до подібних нам і Речі Посполитої послуг, шляхом предка свого йдучи, схильними були. Йому самому, дружині та нащадкам його чоловічої статі ленним правом міські хутори, тобто над річкою Біло-віссю: Гуцин, Старий Млин, Смиків, Хавац, Рижики, Хмільниця. Над Стрижемнем же річкою: Роца,⁷ Холавін, Шульжин, Кирські, Варинці. Над Свиною рікою: Петрушин, Чарторія, Терехова, Юрсов. На Косомачиним полю Товстоліс. Над річкою Десною Плоша. За Десною ж Піски, Підгоре, Муровчики, до того перевіз на річці Десні з усіма підданими, ріллями, ґрунтами, користями, борами, лісами та іншими всіма околицями та належностями, що до названих хуторів належать, даємо та даруємо. Про те, які він повинен правом достати, і які з їх власниками, якщо правом якимсь уживають, по праву чинити. Які то хутори правом отримає, він сам і нащадки його чоловічої статі тримати й користуватися ними будуть, скільки їм стане. Відносно тих хуторів усе те, що до ольвори міста нашого Чернігова буде належати, як то порох, рушниця та інше спорядження, забезпечувати повинен буде він та його нащадки. Також порядку в тому місті дотримуватися та інші обов'язки чинити буде під чинністю того права.

На що для кращої віри цей привілей нашою рукою підписали ми і нашу печатку коронну притиснути наказали ми. Даний в таборі за Смоленськом на околиці Богдановій дня VI місяця березня року Божого [1634]⁸.

Надання права ленного на села Рудку, Рижики з урочищем у воєводстві Чернігівському благородному Миколайові Біолтові, ловчому чернігівському дане по благородному Францишку Зброському

Ми, Ян Казимир, сповідаємо.

Заслуги відважних чоловіків, які в нас у свіжій завжди лишаються пам'яті, так і щоденно тягнуть за собою щедрість нашу королівську. Доброчинність ту, в якій

6 AGAD. MK.192. K.11–12.

7 У варіанті цього документа в книзі О.Ляшева «Козаки та селяни с. Роїча Роїської сотні Чернігівського полку» Кн.1 (2013) це слово подане як «Роїча», що пов'язано з якістю копії цього документа, наданої AGAD.

8 AGAD. MK.180. K.288–288v.

ми ніколи не хотіли відмовити благородному Миколайові Біолтові, ловчому чернігівському, так, аби він за відваги свої на цей час звичайно прихильною до себе визнав, вирішили ми йому добра села Рудку, Рижики з урочищем, що в воєводстві Чернігівському лежать, які по смерті благородного Францишка Зброського до розпорядження нашого припали, правом ленним вічним дати та дарувати, що даємо та даруємо цим листом нашим. Які то названі вище добра з усіма ґрунтами, ріллями, полями, лугами, сіножатями, пасіками, борами, лісами, гаями, корчмами, млинами, ставами, озерами, сажалками, з бобровими гонами, ловами рибними та звіриними, підданими та їх роботою, данинами, чиншами, десятинами та всіма іншими користями, належностями та околицями, що здавна до тих добр належать, названий благородний Миколай Біолт, ловчий чернігівський, він сам, дружина та нащадки чоловічої статі ..., правом ленним вічним тримати та користуватися мають. Вільно йому буде ті добра дати, дарувати, продати за згодою нашою. Проте ні селітру, ані товарів лісних робити не має без особливого дозволу нашого. Описані при тому положення про оборону замків тамтешніх досить чинити будуть. Права наші королівські.

На що для ліпшої віри. Даний в обозі під Зборовим дня XVIII місяця серпня року Божого MDCXLIX [1649]⁹.

Згода на уступку села Чартореї вельможним Килиновським, воєводою Чернігівським, благородному Лянцкоронському

Ми, Владислав IV, сповіщаємо.

Так далеко милі та приємні є у нас у справі лицарській благородного Станіслава з Брежа Лянцкоронського заслуги, що він ще з молодості своєї почавши під час різних експедицій воєнних з такою вірою, зичливістю та охотою, які, як справжній лицар, нам та Речі Посполитій засвідчував. Що гідний завжди був ласки та добродеті нашої панської, яку аби і на цей час пізнав, даємо згоду нашу на уступку права на його особу вельможному Мартину на Усятині Калиновському, воєводі чернігівському, брацлавському, літинському старості, яке йому служило, на село Чарторею, що є у воєводстві та повіті Чернігівському. За якою це уступлення права в книгах автентичних показане. Та за згодою нашою згадане село Чарторею з усіма його околицями та як в межах своїх має з двором, ріллями, ґрунтами ораними та неораними, лісами, борами, сіножатями, сажалками, ріками, озерами, ставами, рибними та звіриними ловами, бобровими гонами, медовою даниною, бортним деревом, млинами, корчмами, доходами, користями, поволовщиною, підданими та їх роботами, чиншами, податками та всілякими повинностями від них належними (за винятком селітри та товарів лісних, яких без згоди нашої не міг би робити) він сам, дружина та нащадки його чоловічої статі *ex lumbis paternis descendentes*, тримати та користуватися правом ленним вічним будуть. І вільно йому буде ті добра давати, дарувати, продавати за згодою протє нашою, виконуючи при тому повинності щодо оборони замків тамтешніх, описані під чинністю того ж права.

Для ліпшої віри. Даний у Варшаві дня XXX місяця травня року [1640]¹⁰.

Ляшев Олександр Вікторович – член Національної спілки краєзнавців України, більше двадцяти років займається дослідженням історії с. Роїща на Чернігівщині, автор восьми книжок, в яких висвітлюються різні аспекти минулого села. Чернігівська обл., Козелецький р-н, смт Десна, вул. Рибалка 3/68.

Дата подання: 23.04.2019 р.

---

9 AGAD. MK.191. K.239v–240v.

10 AGAD. MK.186. K.197v–198.

DOI: 10.5281/zenodo.3366462